

Keim
Farby Mineralne Sp. z o.o.
ul. Fabryczna 20C
53-609 Wrocław
tel.: 71 750 00 51
www.keim.pl

Zamek w Kórniku – tynki i farby KEIM w renowacji elewacji

Widok zamku po renowacji od strony południowo-zachodniej

Historię zamku w Kórniku wyznacza 1426 r., w którym ówczesny właściciel miejscowości Mikołaj Górka herbu Łódzia, kanclerz kapituły w Poznaniu i kanonik gnieźnieński spisał kontrakt z cieślą Mikołajem. Jednak do wznoszenia budowli przystąpiono już około 10 lat wcześniej. Zamek powstał „na surowym korzeniu”, a jego budowę poprzedzono palowaniem. Wspomniany cieśla identyfikowany jest jako najstarszy znany z imienia poznański specjalista w tym rzemiośle. Zakłada się, że zakończenie prac budowlanych nastąpiło około 1430 r.

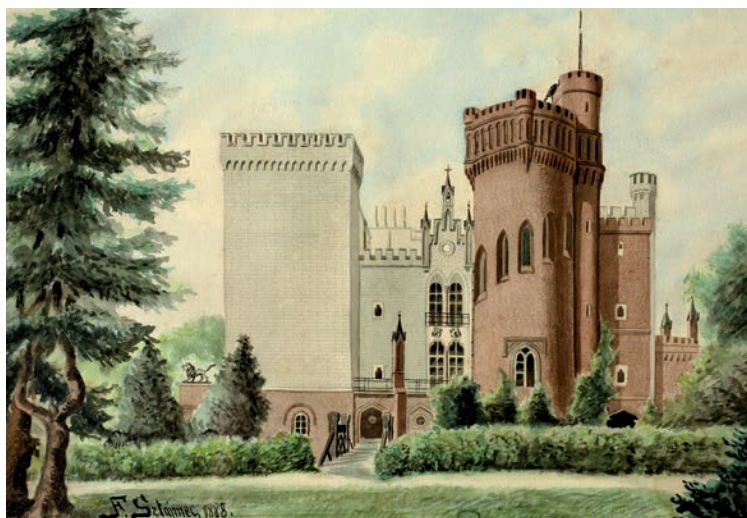
Pierwsza wiadomość o zamieszkanu siedziby pochodzi z sierpnia 1437 r. W tym samym roku erygowano parafię kórnicką, co podniosło znaczenie miejscowości związanej z rodem Górków. Badania architektoniczne przyziemia zamku pozwoliły ustalić, że siedziba obronna składała się z dwóch skrzydeł połączonych murem, z głównym wjazdem od strony

południowej. Wszystkie kondygnacje posiadały drewniane stropy. Wzdłuż dziedzińcowej ściany przebiegał drewniany ganek. Dominantę stanowiła cylindryczna wieża. Zamek otoczony był fosą i dostępny przez zwodzony most.

Mikołaj Górka uczynił swym spadkobiercą Łukasza Górkę, dworzanina Jagiełły. Z kolei syn Łukasza, Uriel, wyświęcony został na biskupa poznańskiego. Zachowały się po nich w katedrze poznańskiej płyty nagrobne wykonane w sławnej pracowni Piotra Vischera. Spadkobiercą Uriela został bratanek Łukasz II Górka, jeden z najznacniejszych przedstawicieli wielkopolskiej magnaterii, który w 1518 r. był posłem królewskim witającym w Ołomuńcu Bonę Sforzę. W 1574 r. Stanisław Górka wydał na zamku wspaniałe przyjęcie dla Henryka Walezego udającego się na koronację do Krakowa. Źródła z tego okresu opisują, że: „zamek ów równie wytwornością budowy jak obwarowaniem przeciw najsilniejszej napaści nieprzyjaciół słynął”.

Około 1565 r. Stanisław przeprowadził modernizację budowli. Wygląd zamku uległ zmianie od strony północnej, gdzie dostawione

Akwarela F. Sztajmeca, 1888, zbiory PAN
Biblioteka Kórnicka

zostało nowe skrzydło. Stanisław Górka zmarł bezpotomnie, a majątek przejęli jego krewni, synowie i siostry Barbary Czarnkowskiej. Z kolei Andrzej Czarnkowski sprzedał siedzibę w 1610 r. Zygmuntowi Grudzińskiemu. Zachowała się wiadomość o podejmowaniu w Kórniku w 1623 r. króla Zygmunta III. Majątek przeszedł w ręce Zygmunta Aleksandra, a następnie Andrzeja Karola Grudzińskiego, który sprzedał go Zygmuntowi Działyńskiemu.

Z zamkiem Kórnickim w połowie XVIII stulecia związana jest historia tzw. „Białej Damy”, Teofili Potulickej, której dokonania opisał Łukaszewicz w 1835 r.: „Z domu Działyńskich, Potulicka w połowie zeszłego wieku zamek kórnicki i ogród w guście francuskim urządziła... do najpiękniejszych w dawnej Polsce należał”.

Generalna przebudowa nastąpiła właśnie w XVIII w. Polegała ona między innymi na rozbiorce starych dachów kryjących poszczególne budynki oraz pokryciu całego zamku łącznie z dziedzińcem nowym dachem łamanym. Bryła zamku nadal otoczona była fosą, a cylindryczna wieża była obniżona. Ostatnim akcentem przebudowy była konstrukcja nowego mostu zgodnie z kontraktem zawartym z mularzem Franciszkiem Rychterem w 1773 r.

Decydujące znaczenie dla obecnego wyglądu zamku miała jego wielka przebudowa w XIX stuleciu, której inicjatorem był urodzony w 1796 r. Tytus Działyński. Duży wpływ na młodego Tytusa wywarł książę Adam Czartoryski i atmosfera Puław z księżną Izabelą, twórczynią Świątyni Sybilli oraz Domu Gotyckiego. W swej nowej rezydencji w Kórniku Tytus Działyński potrzebował wnętrza dla umieszczenia rozrastającego się księgozbioru. Same prace projektowe miały swoją skomplikowaną historię. Pierwszym architektem zatrudnionym był Włoch A. Corazzi, który zaproponował formy nawiązujące do architektury weneckiej – romańskiej i gotyckiej. Problemy funkcjonalne oraz niebotyczne koszty wykonania bogactwa detalu zadecydowały o rezygnacji z tego projektu. Drugim architektem, do którego zwrócił się Działyński, był także Włoch, Henryk Marconi. Projektu Marconiego wykonanego w 1827 r., właściciel zamku również nie zaakceptował. W 1828 r. Działyński udał się do Berlina, by zamówić trzeci projekt u sławnego architekta Carla Friedricha Schinkla. Zamówienie zostało zrealizowane bardzo szybko, w tym samym roku. Projekt zawierał gruntowną przebudowę z podwyższeniem budowli, wprowadzeniem drugiego piętra. Zamek zwrócony został fasadą w kierunku południowym. Zaprojektowano wzniesienie od podstaw półkolistej wieży i wykonanie nowego dachu. Główną ozdobą zamku było zwieńczenie w formie krenelaża. Ostateczną

wersję projektu, bazującą na Schinklu wykonał pod dyktando Działyńskiego przed 1830 r. budowniczy Marian Cybulski. Zachwycony Tytus napisał: „Cybulski zrobił rysunek najpiękniejszy, jaki sobie wystawić można”. Początkowy etap przebudowy objął partię frontową z budowaną „gotycką wieżą”. Prace realizacyjne prowadzili między innymi murarz Heinze oraz W. Stabrowski. Murowanie południowej ściany rozpoczął Stabrowski w 1850 r. W 1859 r. prowadzone już były prace związane z wykończeniem wnętrza. Dekoracje wnętrza były wykonywane przy współpracy obojga Działyńskich – Tytusa i Celiny. Razem ustalili oni kształt portalu, dekorację sufitów, meble i tarcze herbowe. Dokończeniu tego dzieła przeszkodziła śmierć Tytusa 12 IV 1861 r.

Jego sukcesorem został syn Jan Kanty Działyński, który w 1857 r. pojął za żonę córkę księcia Adama Czartoryskiego, Izabelę. W 1871 r. pojawił się w Kórniku architekt Józef Kajetan Janowski, autor licznych projektów adaptacji wnętrza. Zgodnie z testamentem Jana Działyńskiego dziedzicem został syn jego siostry Jadwigi i generała Jana Zamoyskiego, także Władysław (1853–1924). Urodzony w Paryżu, przejął spadek po wuju w 1881 r. Niestety budynek sprawiał właścicielom problemy. Pojawiły się zarysowania na południowej elewacji i zaciekały dachy. Budowniczy Julian Łukomski opracował program ich restauracji. Prace wykonano w 1882 r. Trzy lata później Władysław Zamoyski zmuszony został przez władze pruskie do opuszczenia majątku kórnickiego i osiadł na stałe w Zakopanem. Od tego czasu zarządzał dobrami plenipotent Zygmunt Celichowski. W 1914 r. ponownie stwierdzono zarysowania na elewacji. Orzeczenie o stanie budynku przedstawił prof. Stefan Bryła, który uznał, że mury wzniesiono w różnych okresach historycznych, stąd nierównomiernie osiadają. W 1934 r. wykonano odkrywki fundamentów i stwierdzono, że zamek posadowiony został na niestabilnym gruncie. Koniec

Elewacja południowa zamku przed renowacją (2016 r.)

Elewacja południowa zamku w trakcie renowacji (2019 r.)

zamku jako rezydencji wyznacza rok 1924, w którym zmarł jego ostatni właściciel, wnuk Tytusa Działyńskiego, Władysław Zamoyski. Zapiisał on majątek wraz z zamkiem, biblioteką i dziełami sztuki narodowi.

W czasie II wojny światowej zamek mieścił siedzibę Fundacji Rzeszy dla Niemieckich Badań Wschodnich. Po zakończeniu wojny do zamku powrócili przedwojenni pracownicy. Pogarszający się stan murów i ich pęknięcia spowodowały konieczność przeprowadzenia prac zabezpieczających w postaci palowania Wolfholza o długości 6 m, umieszczonych przy ścianie frontowej w latach 1947–48. W latach 1952–53 wykonano wzmocnienie podłoża zamku metodą elektropetryfikacji w wyniku czego budowla przestała osiadać. W 1953 r. Biblioteka Kórnicka została jednostką Polskiej Akademii Nauk.

W latach 60. XX w. przeprowadzono renowację elewacji, w czasie której

Elewacja wschodnia zamku w trakcie renowacji (2019 r.)

pozostawiono fragmenty dawnych tynków. W latach 80. przeprowadzono remont dachu, lecz wkrótce pojawiły się ponownie problemy z jego zaciekaniem, więc w 2011 r. wykonano jego ponowną kompleksową renowację. W latach 2009–11 wykonany został generalny remont ceglanoego mostu i schodów, a w latach 2012–13 przeprowadzono konserwację ceglanych ścian piwnic, likwidując ich zawilgocenia i zasolenia. W 2011 r. przygotowano projekt „Roboty budowlane związane z renowacją elewacji oraz rewaloryzacją i konserwacją stolarki okiennej...”, a w 2015 r. udało się wykonać remont ceglanoego elewacji wieży. Do 2020 r. przeprowadzono najbardziej spektakularne prace związane z kompleksową renowacją wszystkich elewacji budowli. Były one prowadzone zgodnie ze wspomnianym projektem oraz programem prac konserwatorskich opartym na wynikach badań stratygraficznych tynków z XIX-wiecznej przebudowy zamku. W programie zaproponowano, kierując się potrzebą zastosowania materiałów o najwyższej jakości, tynki i farbę elewacyjną firmy KEIM. W realizacji zastosowano tynki wapienne Kalkputz-Grob i Kalkputz-fein oraz farby żolowo-krzemianowe KEIM Soldalit. Kolorystyka elewacji wykonana została w monochromii, w historycznej

Głowica kolumny neoromańskiej

Herb Ogończyk

Herb Jelita

Neogotyckie ościeże
okna: stan przed
renowacją (2019 r.)
i po renowacji

barwie jasnopiaskowej na podstawie wzornika KEIM Exclusiv nr 9274. Jeden z najcenniejszych zabytków, wpisany na listę dziedzictwa narodowego, odzyskał dzięki temu dawną, pierwotną świetność. Z perspektywy kilku lat użyte materiały bardzo dobrze sprawdzają się zarówno od strony technologicznej, jak i estetycznej.

Jerzy Borwiński

konserwator zabytków, zabytkoznawca

*Fotografie: Hubert Borwiński, Jerzy Borwiński,
Anna Hardt, Krzysztof Sypniewski*

Wykonawcą prac była firma Orlikon Sp. z o.o. z Poznania

Bibliografia

- Guerquin B., *Zamki w Polsce*, Warszawa 1974.
 Jakimowicz T., *Renesansowe i manierystyczne rezydencje w Wielkopolsce*, Poznań 1971.
 Kajzer L., Kołodziejcki S., Salm J., *Leksykon zamków w Polsce*, Warszawa 2010.
 Karłowska-Kamzowa A., *Zamek Kórnicki w średniowieczu i epoce nowożytnej*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 1968, z. 9–10.
 Kąsinowska R., *Zamek w Kórniku*, Kórnik 1998.
 Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, t. IV, 1883.
 Woźniak K., *Zamek Kórnicki*, „Renowacje i Zabytki” 2016, nr 4.

Elewacja południowa
zamku po renowacji,
widok od strony
południowo-wschodniej